

Հովանավորի 13-ին, «Կոմսոմոլ- սեյալ» պարբերական, որ մյուս 'կենտ- րոնական ամսագրական թերթերից եր- րան տարբերվում է իր որոշ ինք- նուրությունները ու նշանակությունը հանդիսանում է հարցադրույց նախնական հանրապետությունից ըն- ղենների շարժառիթը մեծամասնու- թյանը (հիշեցնել նախնական ժամանակ- ների «միասնությունը») Ազգայնա- նի խորհրդարանի պատգամավոր ըն- տրված, տիրապետող Հեյզար Ալիևի հետ, «Այդ մարզը», — ասվում է խոմ- բարդություն հանձնարարականում, — Յուրի Ազգայնագետի նախնական զինակի- ցը, կառուցել հայացքով ու տիրական զենքով, ըստ նրանցից, մտադիր չէ տանուլ տալ իր նոր պայքարում: Իսկ թե ինչպիսին է այդ ընդ պայ- քարը, որոշ շարժում էր նկատվում է հիշյալ հարցադրույցը, որը լի է ստի թանկեղենական նոր տարատե- սակներով: Այլեր չի մոռանում ժո- ղովորական նակատի սղալար թափ հեյզարների ներքո անհրաժեշտ բա- նակի արցունք հեղել բարձի կու- սակողյան զեպերի հետևանքով հան- ղերվալ աշխարհ զնացած ազգրե- լանցիների գերնգմաններին, սակայն զե՛լ մի բառով անգամ չի ակնար- րում հայերի կոտորածը «ինտերնա- կենալիտական» անարգ պիտակ կը- րոշ այդ թաղարում... Ահա նրա պըն- ղումներից մի հատկանշական նմուշ, որով նա եղբայրակցում է հարցադրույ- ցը ու զրանով իսկ երանգավորում ստացալ պնդումները (ասված է, չէ՞, «ուստ ասողի տունը կրակ ընկավ, Հավաստացին»): «Ես աշխատել եմ ազնիվ, ակտիվ, բարեխղճ, ու բո- լորին դա թալ հայտնի է...»

«Պատգամ սուտ է», — այսպես կա- սեր արցախցին: Ասված է նաև, որ չի ավելի մեծ լավություն, բան նշմարտության փոխարեն մատուցել այնպիսի հավաստում, որի ստու- բյունը կանխապես հայտնի է:

Ահավասիկ մի բանի հարց (որոնք նաև պատասխաններ են նեթադրում). ասեք, իսկ ո՞վ էր պատերազմի տա- րիներին խուսափում գիտնորական ծառայությունից, ո՞վ էր Յագոյի թու- ռավոր մպտով գիտնոր մագլցում իշխանության աստիճաններով, ան- հասարակելով անհամբերին: Մ՛վ էր հույժի փոխարեն նրկի շտեմարան- ները լցնում ուռնացված թվերով: Մ՛վ էր, գերազանցելով Գինեսի բոլոր ու- կորդները, մի հատիկ էլույթում խո- նարժուլ կայսրության տիրակալի անվան առաջ... 173 անգամ, այդքան էլ շողմ անկան կպցնելով նրա շարժուն էությունը: Մ՛վ էր համայն մարդկության այնքան աղաման- դյա սուր, թանկագին քարերով զար- դարված ուկյա ժամացույց, շողանեն մատանի նվիրում այն ունեությունը, այսինքն փաստորեն կաշառում նը- բան՝ քարն զիրքի ու քարն պար- զենների համոզված ակնկալությամբ, որոնք իրենց երկար սպասել չովե- ղին... Այսբան էլ բավ է, քանզի մենք կատակ չունենք թվարկելու մերորչա դասական կարիքիստի բո- ւր մեքենայությունները, մանավանդ որ հարցերը շարքան մետատարազե- րի պես նյութավորված են ու դա- րասպարաված հասարակարգի արգա- իք են:

Սակայն եկեք դիմենք Հեյզար Ա- լիևի շարժառիթն արժանի հետևորդնե- ին: Ահա Ազգայնախի պրեզիդենտ Հյազ Մուֆալիբովը: Տակավին օգոս- տի 23-ին, հարցադրույց ունենա- Վ «Կոմսոմոլ» շարաթաթերթի թանկի հետ, նա հայտարարել է. «70 տարվա ընթացքում Հայաստա- տարածքում ազգրեչանական բը- կություն են կատարվում իսկական ե- ն է գործվել, միևնույն եղանկ ին մենք չենք գտնում: Եթե պա-

հանդում են Սուփալիթին քաղաքա- կան զնահատական տալ, ապա պետք է քաղաքական զնահատական տալ Հայկական Հանրապետությունը՝ մի ժամանակ Հայաստանի ընկալության զրեթե կենդ կազմող ազգրեչանական ընկալության, մեզմ սասծ, բուսա- զաղթի համար:

Երևի կուհեցիք, որ սրանք էլ նշմարտությունից հետո պնդումներ են, «մեզմ սասծ», ստեր: Բայց սրանք ախպիսի ստեր են, որ պրե- ղիզենտի զգեստ մեկավորվել են ու անմիջապես, այլ սեղել են ալիևա- կանության ակունքներից: Հենց Ա- լիևն էր, որ, «ազնիվ, ակտիվ, բա- րեխղճ» շտեմարով անցրեց զիա- բունիաթովական, խորհրդատու- տանական կեղծարարների մի ամբողջ հրոսակախումբ, որը մատից ծծած պատմություններ էր հորինում չեղ- յալ Ազգրեչանի չեղյալ իրականու- թյունների մասին ու փոխում երկրա-

գեղի վրայով: Դեռ դարարդյան բուռն իրադարձություններից առաջ այդ հրոսակախմբի անդամներից մե- կը՝ ոմե Ա. Միրամանյան, իր «Տե- սալազոտություններ» մեջ ճգնել է ա- պացուցել, որ իրը խորհրդային Հա- յաստանում ընկալվալորների ընդհա- նուր թվի մեծ կեսը, նույնիսկ Երե- վանը, եղել են ազգրեչանական... Այս «Տեսալազոտություններ» հետագայում ձայ- նակցել է ստեղծարար Բ. Վահագա- ղեն, որը Ազգրեչանական ԽՍՀ Գե- րագույն խորհրդի նստաշրջանում հայտարարել է. «1948—1953 թվերին Հայաստանից բռնի ուժով արտաքսվել են ավելի քան 100 հազար իմ ար- յունակիցները: Դրանով իսկ ոտնա- հարկվել են մի ամբողջ ժողովրդի ի- բավունքները, վերավորանք է հասց- վել նրա ազգային արժանապատու- թյանը»:

Այս զեպի համար են ասել՝ սայ- լը ետալու տեղակ սելվոր է ետալ: Պարզաբանելու համար հիշեցնեմ, որ նույնիսկ հայաստաց Ստալինը կու- սակցություն 12-րդ համագումարում հայտնել է արժանագծորեն հակառակ մի փաստի մասին, որ նախնիքա- նում ազգրեչանցիները սրի են քա- չել հայերին... Բայց խոսափողը կրկին գրավել է նույն Մուֆալիբովը, որն այն ժա- մանակ Ազգրեչանի նախարարների խորհրդի նախագահ էր ու ուղղակի պատասխանատուություն է կրում Բաք- վի կոտորածների համար. «Այնու- տանցի տեղավորման պրոբլեմն ա- վելի է զմայրացվում փոխառական- ների անկալությամբ, — ասել է նա: — Նրանք այսօր 205 հազար են... Տաս- նյակ հազար փոխառականներ սպա- սում են ընկալարանի, աշխատանքի ու դասնախաղով, երբեմն դիմում են

Հակաօրինական գործունեություններին: Սա արդեն հայտնի լայրագույնու- ների արդարացիան որոշակի փորձ է, բայց ոչ մոտրությունները հաղթահա- բուլու ու նշմարտության հանգիս- ւպտում: Ստի հեղեղը շարունակվում է, ո- ղոզելով կենտրոնական լրատվական միջոցները, հատկապես «Կրիվդան», «Բեզլեստիան», «Տրուպը», ժամա- նակավրեպ «Ժամանակը»... Ի՞նչ շեյալած նշմարտությունը եր- բնմն այնքան պարզ է լինում, որ եր- բան չեն հավատում, փորձենք դի- մել փաստերի լեզվին: Ինչպես հայու- նի է, ԽՍՀՄ-ում մարդահամարներ անց են կացվել 1926, 1959, 1970, 1979 և 1989 թվականներին: Դրանց արձանների համաձայն, խորհրդային Հայաստանում 1926 թ. բնակվել են 746,6 հազար հայեր և (ի թիվս այլ ազգերի) 76,8 հազար ազգրեչանցի- ներ (այսինքն՝ զրեթե տասը անգամ

չորջվում է ՊԱԲԻՏԵՏ. կողմերի հավասարություն... նման գործընթացի փայլուն դրսևորումներից է վերջերս կենտրոնի կողմից բիզնեսմենների միջ- ազգային խորհրդատուների հրավիրումը արդեն հա- սարակ անուն կառնած բավում, մի բաղաճում, որտեղ տարեսկզբի մյուս նախնամիջնադարյան վայրենությունների հետ արձանագրվել է... կան- նիրալիզմ՝ մարդակեցություն:

Հինգի, դառնանք մեր ոչխարներին: հայերից թի): 1979 թ. այստեղ բը- նակվել են 2.724,9 հազար հայեր, 160,8 հազար ազգրեչանցիներ: Ինչ- պես երևում է թվերից, այդ կես հարյուրամյակի ընթացքում հայերի թիվն անել է 3,7 անգամ, ազգրե- չանցիներիին՝ 2,1 անգամ (հայերի նման անը բացարձակում է հայրե- նադարձությամբ ու միջնաբնակատա- կան միգրացիայով) հիշում եք, մաս- նավորապես, նախնիքների «պարազան» (չուրջ 700 հազար), էլ ո՞ր մեացին այն մերկապարանոց պնդումները, թի իրը ազգրեչանցիները ՀԽՍՀ-ում կազ- մել են հայերի զրեթե կեսը:

Անցնենք Վահագաղի «Տորին- վաճենքներին», Իրականում, ինչպես հա- վաստում են արիտվային վավերա- գրերը, իր նշած տարիներին ազգրե- չանցիները ոչ թե բռնի ուժով ար- տաքսվել են Հայաստանից, այլ Ազր- ԽՍՀ կառավարության պաշտոնական խնդրանքով արձակագրվել են նրան՝ քուսարաբյան հողերը ուղղման տակ զենկու և յուրացնելու կապակցու- թյամբ, այն էլ ոչ թե 100 հազար հողի, այլ ընդամենը... 11,2 հազար (տարբերակ չուղղադրությունը այս- տեղ էլ անկա է զրեթե տասն ան- գամ» տարբերությունը, որը կարելի է համարել հարևան ինտերնացիոնա- լիստների «ստի գործակից», և դար- ձյալ կասեմ՝ այն էլ զրեթե բոլորը կրկին վերադարձել են Հայաստա- նի Այսպ Մուֆալիբովը սա անվա- նում է անգամ սասծ, բունագաղթ... Ազգրեչանի թվարանությունից «Կակուց» զեկավարները ստում են նաև փոխառականների հարցում- Հայկական Հանրապետությունից ի- բականում գաղթել են 160—165 հա- զար ազգրեչանցիներ, այլ ոչ թե

205 հազար, ինչպես պնդում է պրե- ղիզենտը (իբրավ է, «Առյուծ» շարա- թաթերթին ավան վերջին հարցա- զրույցում են, սակն մոտանալով իր իսկ նշած սկզբնական թիվը, իչել- կանց է առել 165 հազարի վրա): Հա- յաստանից զաղթած ազգրեչանցինե- րը շահավետորեն փոխանակել են ի- բենց ընկալարանները կամ էլ տե- րի դիմաց ստացել են համապատաս- խան փոխհատուցում, ինչ չի կա- րելի ասել Ազգրեչանից բունագաղթ- ված 310 հազար կամ ավելի հայերի յասին, ովքեր Ազգրեչանում են թո- ղել, առանց փոխհատուցման, 72 հազար ընկալարան կամ տուն՝ հաճախ ամբողջ ունեցվածքով: Հարց է առա- ջանում՝ իսկ ովքե՞ր են սպարում այդ ընկալարաններում կամ տներում, երբ, ինչպես հաղվարկած է, Հայաստանից զաղթած յուրաքանչյուր ազգրի ըն- տանիքի հասնում է լրված 2—3 բը- նակարան կամ տուն:

Այս ամբողջ խուսանավությունից պարզ չէ մեզ հետաքրքրող մի բան, թե արդյո՞ք զեմոկրատիան, իս- կական ժողովրդավարությունը, իր կարծիքով, պետք է վերաբերվեն նաև Արցախի հարցի լուծման ուղիներին, թե՛ նրան, դարձյալ, ինչպես միշտ, պետք է բաժնե հասնեն բոնությունն ու նշումը, Ազգրեչանի տրամաբա- նությունը սյաքը ուղղված է զեպի երկ- րորդ ներավորությունը: Հիմնահարցի վերաբերյալ դիպուկ պատասխան է պարունակվում Հայաս- տանի Հանրապետության խորհրդարա- նի նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի հարցազրույցում, որը նա ավել է «Առյուծ» շարաթաթերթին.

«Մենք Ազգրեչանի հետ չունենք ազգային, էթնիկական, կրոնական տարածաշրջաններ: Երկար տա- րիներ ազգրեչանցիները բարի հա- բուսաններ էին, Զարաթաղի հայերն ի- բենց են բարձրացրել պայքարի դրո- շը հանուն իրենց իրավունքների: Եվ իրենք էլ այն կրում են, Հայաստա- նը, ընկալանարար, իր պարտքն է համարում պաշտպանել հայրենակից- ներին, Պետք է նկատի ունենալ հե- տևյալ հանգամանքը: ԼԻԽՄ-ը առան- ձին ինքնավար կազմավորում է, և նրա ժողովրդի պայքարը՝ դա առան- ձին քաղաքական հիմնահարց է, ո- րը չի կախված ոչ մեկի կամքից: Եթե նույնիսկ Հայաստանը հրամարվի պաշտպանել այդ պայքարը, այն, միևնույն է, չի դադարի: Այնպես որ, իրադարձությունները Հայաստանում ոչ մի կերպ չեն ազդում դարաքաղ- յան հայերի վճռականության վրա՝ պաշտպանելու իրենց պատմական ի- բավունքները: Իսկ ասա ինքնավար մարզում իրադարձությունները ան- պայման անդրադառնում են Հայաս- տանի քաղաքական մթնոլորտի վրա: Այդ է նշմարտությունը, անկախ եը- բանից, թե այն ինչպես է մեկնա- բանվում այս կամ այն մեկնարան- ների կողմից: Մենք չի ենք վճռակա- նությունը՝ այսուհետև նա ստատր կանգնել Զարաթաղի հայերի պա- հանքներին, ընկալանարար, սահմա- նադրության շրջանակներում: Մենք զեմ ենք բոնություն, զեմ ենք բա- խումների, իսկ հիմնահարցի լուծու- մը տեսնում ենք երկրում զեմոկրա- տական շարժման հաղթություննե- րում: Մենք վստահ ենք, որ վաղ թե ուղ կհաղթանակի արդարությունը: Իրոք, ճիշտ են ասել, թե նշմու- տարյան շանը հաճախ այրում է ճուռ նեղը, ով այն կրում է: Տվյալ զեպում՝ Ազգրեչանի կողմից բունա- զավթված հայ Արցախի մեղքը... Ինչ վերաբերում է Ազգրեչանի զե- կավարության հետ երկխոսության գի- մնուլ հարցին, ապա, անշուշտ, բա- նակցությունները զերպասանի են առ- նակատումից: Սակայն շտտանանց Ավետարանի խոսքերը. «Ձրոյն ճիշտ ստատ մարդարենցից, որոնք զուլիս են զեպի մեջ ոչխարների զգեստներով, բայց ներսից յափշտակող գայլեր են» (Մատթ. է, 15): Գրեթե ոչնչով չեն տարբերվում

Հեյզար Ալիևի դատադրությունները «Կոմսոմոլ» պարբերականում ավան հիշյալ հարցազրույցում. «Զի կարե- լի հանրապետությունը թողնել այն պիսի վիճակում, — ասել է նա, — երբ նրա մի մասը, ըստ էության, կտըր- ված է, չի ենթարկվում: Գիտավոր ա- պակալունացնող հանգամանքը. դս Լեռնային Զարաթաղի շուրջ իրադրու- թյան հարցն է, Հայաստանի ու Ազգր- րեչանի միջև հարաբերությունների հարցը: Լեռնային Զարաթաղը Ազգր- րեչանի քաղկացուցիչ մասն է, այս- պիսի անկախ վիճակում, ինչպես հիմա է, երկար մեալ չի կարող: Եվ պառլամենտը պետք է որոշի, թե ինչ- պիսի ուղիներով հասնի դրան: Ան- շուշտ, պետք է հասնել և այն բա- նին, որպեսզի Հանրապետությունում լինի զեմոկրատիա, իսկական ժող- վրդավարություն, որպեսզի բացա- կալին ամեն մի բոնություն ու նը- շում»:

Այս ամբողջ խուսանավությունից պարզ չէ մեզ հետաքրքրող մի բան, թե արդյո՞ք զեմոկրատիան, իս- կական ժողովրդավարությունը, իր կարծիքով, պետք է վերաբերվեն նաև Արցախի հարցի լուծման ուղիներին, թե՛ նրան, դարձյալ, ինչպես միշտ, պետք է բաժնե հասնեն բոնությունն ու նշումը, Ազգրեչանի տրամաբա- նությունը սյաքը ուղղված է զեպի երկ- րորդ ներավորությունը: Հիմնահարցի վերաբերյալ դիպուկ պատասխան է պարունակվում Հայաս- տանի Հանրապետության խորհրդարա- նի նախագահ Լևոն Տեր-Պետրոսյանի հարցազրույցում, որը նա ավել է «Առյուծ» շարաթաթերթին.

«Մենք Ազգրեչանի հետ չունենք ազգային, էթնիկական, կրոնական տարածաշրջաններ: Երկար տա- րիներ ազգրեչանցիները բարի հա- բուսաններ էին, Զարաթաղի հայերն ի- բենց են բարձրացրել պայքարի դրո- շը հանուն իրենց իրավունքների: Եվ իրենք էլ այն կրում են, Հայաստա- նը, ընկալանարար, իր պարտքն է համարում պաշտպանել հայրենակից- ներին, Պետք է նկատի ունենալ հե- տևյալ հանգամանքը: ԼԻԽՄ-ը առան- ձին ինքնավար կազմավորում է, և նրա ժողովրդի պայքարը՝ դա առան- ձին քաղաքական հիմնահարց է, ո- րը չի կախված ոչ մեկի կամքից: Եթե նույնիսկ Հայաստանը հրամարվի պաշտպանել այդ պայքարը, այն, միևնույն է, չի դադարի: Այնպես որ, իրադարձությունները Հայաստանում ոչ մի կերպ չեն ազդում դարաքաղ- յան հայերի վճռականության վրա՝ պաշտպանելու իրենց պատմական ի- բավունքները: Իսկ ասա ինքնավար մարզում իրադարձությունները ան- պայման անդրադառնում են Հայաս- տանի քաղաքական մթնոլորտի վրա: Այդ է նշմարտությունը, անկախ եը- բանից, թե այն ինչպես է մեկնա- բանվում այս կամ այն մեկնարան- ների կողմից: Մենք չի ենք վճռակա- նությունը՝ այսուհետև նա ստատր կանգնել Զարաթաղի հայերի պա- հանքներին, ընկալանարար, սահմա- նադրության շրջանակներում: Մենք զեմ ենք բոնություն, զեմ ենք բա- խումների, իսկ հիմնահարցի լուծու- մը տեսնում ենք երկրում զեմոկրա- տական շարժման հաղթություննե- րում: Մենք վստահ ենք, որ վաղ թե ուղ կհաղթանակի արդարությունը: Իրոք, ճիշտ են ասել, թե նշմու- տարյան շանը հաճախ այրում է ճուռ նեղը, ով այն կրում է: Տվյալ զեպում՝ Ազգրեչանի կողմից բունա- զավթված հայ Արցախի մեղքը... Ինչ վերաբերում է Ազգրեչանի զե- կավարության հետ երկխոսության գի- մնուլ հարցին, ապա, անշուշտ, բա- նակցությունները զերպասանի են առ- նակատումից: Սակայն շտտանանց Ավետարանի խոսքերը. «Ձրոյն ճիշտ ստատ մարդարենցից, որոնք զուլիս են զեպի մեջ ոչխարների զգեստներով, բայց ներսից յափշտակող գայլեր են» (Մատթ. է, 15): Գրեթե ոչնչով չեն տարբերվում